

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
Кафедра психології та соціології факультету гуманітарних та соціальних наук
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЗВО «ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТИЮКА НАПН УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ СЄВЕРОДОНЕЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ

**XVI Всеукраїнської науково-практичної веб-конференції
(з міжнародною участю)**

**«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

**12 листопада 2021 року
м. Сєвєродонецьк**

УДК 159.923
С 69

Рекомендовано до друку Вченою радою
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 2 від 29 жовтня 2021 року)

С69 Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства : матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної веб-конференції (з міжнародною участю) (м. Сєвєродонецьк, 12 листопада 2021 р.) / [редкол.: Ю. О. Бохонкова (голова)]. – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 254 с.

Збірник містить матеріали XVI науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства» (12 листопада 2021 р.). До збірки увійшли тези доповідей, есе, присвячені сучасному науковому осмисленню основних трансформаційних процесів, що відбуваються у сучасному суспільстві у зв'язку із його інформатизацією та глобалізацією.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за достовірність фактів, цитат та інших відомостей несуть автори.

УДК 159.923
© Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля, 2021

ДОСЛІДЖЕННЯ МАНІПУЛЯЦІЇ ЯК ВИДУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗВО

Постановка проблеми. Дослідження проблематики маніпуляції свідомістю і розгляд її з наукової точки зору нараховує лише кілька десятків років. Це пояснюється опосередкованістю висвітлення даної теми у контекстах інших, суміжних з нею явищ і процесів.

Отже, питання маніпуляції свідомістю з боку гуманітарних дисциплін, особливо соціальної психології, залишається відкритим і остаточно не досліджуваним.

Механізми маніпуляції ґрунтуються на владних стосунках і починають набувати значення, коли одна людина змушує іншу щось зробити відповідно до своєї волі.

Формування повноцінного наукового уявлення про сутність соціально-психологічної адаптації особистості можливе на основі ідеї онтогенетичної соціалізації. Вона представляє той складний процес, завдяки якому індивід перетворюється в особистість, що характеризується рисами соціально-психологічної зрілості.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що онтогенетичну соціалізацію можна визначити як такий процес взаємодії індивіда й соціального середовища, у ході якого в різних проблемних ситуаціях, що виникають у сфері міжособистісних відносин, індивід засвоює механізми й норми соціальної поведінки, настанови, риси характеру й інші особливості особистості [1; 5].

Будь-який процес подолання студентом проблемних ситуацій у навчально-виховному процесі у ЗВО можна вважати процесом соціально-психологічної адаптації особистості, у ході якого вона використовує придбані на попередніх етапах свого розвитку й соціалізації навички та механізми поведінки або відкриває нові способи вирішення завдань, нові програми й плани внутрішньо психічних процесів [6].

Соціально-психологічну адаптованість можна охарактеризувати як такий стан взаємин, коли особистість без тривалих зовнішніх і внутрішніх конфліктів продуктивно виконує свою навчально-професійну діяльність, задовольняє свої основні соціогенні потреби, повною мірою відповідає тим рольовим очікуванням, які пред'являє до неї еталонна група студентів, переживає стани самоствердження й вільного вираження своїх творчих здібностей. Адаптація ж — це той соціально-психологічний процес, що при сприятливому протіканні приводить особистість до стану адаптованості. Головне питання полягає в тому, яким чином процес адаптації приводить

до змін первісного психічного стану студента, з якого він розпочинає свій адаптивний процес.

Одним з найважливіших принципів теорії соціально-психологічної адаптації особистості можна вважати наступне твердження: у складних проблемних ситуаціях адаптивні процеси особистості протікають за участю не окремих, ізольованих механізмів, а цілених їхніх комплексів. Ці адаптивні комплекси, знову й знову актуалізуючись і використовуючись у подібних соціальних ситуаціях, закріплюються в структурі особистості й стають підструктурами її характеру [4; 5].

Вивчення стійких адаптивних комплексів є одним із завдань науки. Приймаючи класифікацію адаптивних механізмів, що зустрічається в психологічній літературі, й ділить їх на захисні й незахисні, можна доповнити цю класифікацію середнім, змішаним типом адаптивного комплексу, відповідно адаптивного процесу й адаптованості, які здійснюються змішаними адаптивними комплексами [3].

Соціально-психологічна адаптація особистості — це така, що здійснюється на рівні особистісних механізмів і не зводиться до конформізму. Конформістська поведінка, як вираження відповідної соціальної настанови, є тільки однією з можливих адаптивних стратегій, здійснюється за допомогою різних змішаних адаптивних комплексів і виражається в різноманітних поведінкових формах. Соціально-психологічна адаптація особистості може мати неконформістський і творчий характер, тоді як конформістська поведінка в деяких ситуаціях може бути неадекватною, що приводить до формування таких рис й настанов особистості, які унеможливають її гнучку адаптацію. Зокрема, свідомо здійснювана конформістська стратегія може стати передумовою виникнення перманентних внутрішніх конфліктів особистості [1; 2; 3].

Не всі потреби людини сприяють правильному функціонуванню його організму й психіки і його соціально-психологічній адаптації. Якщо брати крайній випадок, то в особистості може бути навіть така потреба (вона може бути як гіпертрофованою природженою («природньою»), так і соціогенною), на шляху до задоволення якої, індивід втрачає себе. Виходячи із цього А. Налчанджян пропонує ще одну класифікацію потреб і мотивів особистості:

- а) потреби й мотиви, адаптивні в даному соціальному середовищі;
- б) потреби й мотиви, прагнення до задоволення яких у даному соціальному середовищі приводить до дезадаптації особистості. Їх можна назвати дезадаптивними потребами й мотивами поведінки людини [1; 4].

Адаптивність або дезадаптивність потреби залежить від того, на які цінності вона спрямована, тобто з якого спектра соціальних цінностей їх повинен вибрати індивід для задоволення відповідних потреб. Тому можна говорити також про адаптивну й дезадаптивну мету й, відповідно, рівні

домагань особистості в тих основних соціально-групових середовищах, у яких відбуваються основні форми її активності. Для студента таким середовищем є група, факультет, ЗВО [2].

Соціально-психологічна дезадаптованість особистості студента, в першу чергу, виражається в нездатності адаптації її до власних потреб і домагань. З іншого боку, особистість, що має порушення адаптації або повну дезадаптованість, не в змозі відповідати тим вимогам й очікуванням, які пред'являють до неї соціальне середовище, студентська група й власна соціальна роль, її провідна в даному середовищі професійна або інша мотивована ззовні й зсередини діяльність. Однією з ознак соціально-психологічної дезадаптованості студентів є переживання ними тривалих внутрішніх і зовнішніх конфліктів без знаходження необхідних для їх розв'язання психічних механізмів і форм поведінки. В проблемних ситуаціях (а не тільки при переживанні конфліктних ситуацій), можна виокремити рівні дезадаптованості. Для розуміння особливостей адаптивного процесу варто знати той рівень дезадаптованості, відштовхуючись від якого особистість починає свою адаптивну активність.

Висновки. Соціально-психологічну адаптацію можна представити як процес і результат активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, під час якого відбувається наближення цілей, ціннісних орієнтацій групи і особистості, засвоєння норм, традицій, групової культури. Вона існує в умовах певних адаптаційних можливостей особистості і залежить від здатності зробити певні внутрішні перетворення для того, щоб співвіднести свої мету, настанови, бажання, інтереси з метою, бажаннями, інтересами інших.

Ефективність адаптації залежить від адекватного сприймання особистістю себе і своїх соціальних зв'язків, порушення яких визначає полярні тенденції функціонування цілеспрямованої системи «адаптивність — дезадаптивність».

Дезадаптованість студента може бути прямим наслідком високого ступеня й повноти його соціалізованості. Тому нам представляється не зовсім точним твердження деяких авторів, начебто соціально-психологічна адаптація є одним із шляхів більш повної соціалізації. Соціалізованість особистості, залежно від конкретної групової ситуації, може стати основою як для адаптованості, так і для дезадаптованості. Якщо у даному суспільстві, у ЗВО, у студентській групі моральні норми й принципи, а також інші загальнолюдські цінності служать головним засобом маскування його істинних прагнень, тобто якщо домінуючою соціальною орієнтацією окремих студентів є лукавство (а багато в чому це має місце), то цілком природно, що соціалізованість особистості, здійснена шляхом інтерналізації загально людських цінностей, може стати постійною причиною їх фрустрованості й дезадаптованості [2].

Список використаної літератури

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. М.: Прогресс, 1988. 800 с.
2. Блумер Г. Коллективное поведение. В сб. «Американская социологическая мысль». М., 1994. С. 78-84.
3. Бойко О.Д. Анатомія політичного маніпулювання. Ніжин, 2007. 223 с.
4. Гребінь Н. В. Чинники схильності особистості до маніпуляції у міжособовій взаємодії: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* : збірник наукових праць. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Серія 12 : Психологічні науки, Вип. 1 (46). С. 82-89.
5. Делікатний К.Г. Становлення студента. *Питання адаптації випускника школи у вузі*. К.: т-во "Знання" УРСР, 1983. 48 с.
6. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / [В.М. Петрик, В.В. Остроухов, О.А. Штоквиш та ін.]. К. : Росава, 2006. 200 с.

Косто Світлана Йосипівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Мукачівського державного університету.

Ямчук Таїса Юрійвна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Мукачівського державного університету.

Долинай Мар'яна Іванівна – старший викладач кафедри психології Мукачівського державного університету.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>